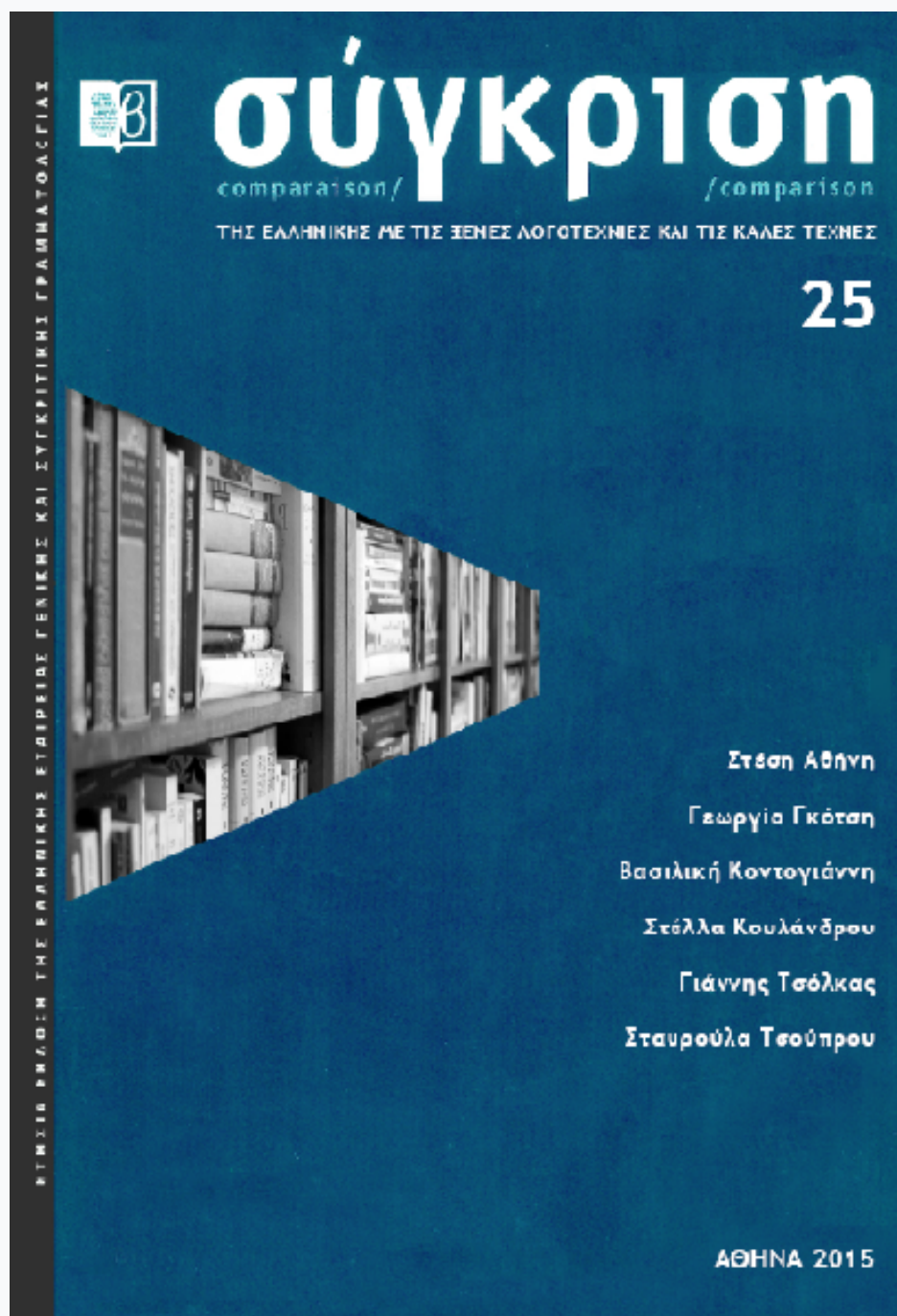

Σύγκριση

Τόμ. 25 (2015)

Emily Dickinson, *Επειδή δεν άντεχα να ζήσω φωναχτά. Ποιήματα και επιστολές*, εισαγωγική μελέτη-επιμέλεια Λιάνα Σακελλίου, μτφρ. Α. Σακελλίου, Α. Γρίβα, Φ. Μαντά, Εκδόσεις Gutenberg, 2013, 578 σ.

Η ανθολόγηση ποιημάτων και επιστολών της Emily Dickinson *Επειδή δεν άντεχα να ζήσω φωναχτά. Ποιήματα και επιστολές*, που έχει βραβευτεί από την Ελληνική Εταιρεία Μεταφραστών Λογοτεχνίας, είναι το αποτέλεσμα συνεργασίας της καθηγήτριας Λιάνας Σακελλίου και των φιλολόγων Αρτέμιδος Γρίβα και Φρόσως Μαντά.

Η εισαγωγική μελέτη, με την οποία ανοίγει ο τόμος, εξετάζει την παράξενη ζωή της Dickinson, σχολιάζει το μεγάλο σώμα της ποίησής της και τις επιστολές της, αναφέρεται στη συμβολή της στην αμερικανική λογοτεχνία αλλά και στην επιρροή που άσκησε το έργο της. Ακολουθούν τα ανθολογημένα ποιήματα που παρουσιάζονται και στις δύο γλώσσες, και στη συνέχεια οι επιστολές της ποιήτριας. «Η ανθολόγηση των ποιημάτων έγινε με κριτήριο την ξεχωριστή τους αισθητική θέση στο σώμα του ποιητικού έργου της Ντίκινσον. Επιλέγησαν ποιήματα [...] που, όπως πιστεύουμε, αγγίζουν τις βαθύτερες χορδές μιας οικουμενικής ευαισθησίας», δηλώνει σε συνέντευξή της στο ηλεκτρονικό περιοδικό (*roema..*) η επιμελήτρια της έκδοσης και μεταφράστρια Λιάνα Σακελλίου, ποιήτρια και η ίδια (με τελευταία συλλογή της το *Πορτρέτο πριν το σκοτάδι*, το 2010). Στον καλαίσθητο τόμο των εκδόσεων Gutenberg που περιλαμβάνει και σημαντικό φωτογραφικό υλικό, η Λιάνα Σακελλίου και η Άρτεμις Γρίβα μεταφράζουν τα ανθολογημένα ποιήματα και η Φρόσω Μαντά τις επιστολές.

Η στερεότυπη εικόνα της λευκοντυμένης βικτωριανής ποιήτριας που έγραψε χίλια οκτακόσια ποιήματα χωρίς τίτλο, που αρνούνταν να βγει από το σπίτι της αποζητώντας την απομόνωση ενώ απέφευγε να αντικρύσει και τους επισκέπτες της, που διατηρούσε επαφές με τον έξω κόσμο μέσω αλληλογραφίας και που δεν παντρεύτηκε ποτέ, τροφοδοτούσε για πολλά χρόνια το κοινό που ενδιαφερόταν περισσότερο για την αλλόκοτη αυτή φιγούρα και τον αμφιλεγόμενο βίο της, παρά για το ποιητικό της έργο. Η έγκλειστη ποιήτρια με την αντισυμβατική προσωπικότητα έγινε ένας μύθος που την συνόδευσε για πολλά χρόνια και μετά τον θάνατό της. Ενώσω ζούσε, δημοσιεύτηκαν μόνο δέκα ποιήματα και μία επιστολή της, ενώ το έργο της γνώρισε πολλές εκδόσεις μετά τον θάνατό της, με τους περισσότερους εκδότες ή επιμελητές να παρεμβαίνουν στα ποιήματα με διορθώσεις, προσθήκη τίτλων και αφαίρεση τμημάτων. Δεν είναι παρά μόλις το 1955 όταν ο Thomas H. Johnson, από τους

σημαντικότερους επιμελητές του έργου της Dickinson, δημοσίευσε ποιήματά της και στη συνέχεια, το 1958, επιστολές της. Το 1981 και το 1998 οι εκδόσεις Franklin δημοσίευσαν για πρώτη φορά αυτούσια το ποιητικό της έργο. Από τις δύο αυτές εκδόσεις αντλούν οι επιμελήτριες του τόμου τα ποιήματα και τις επιστολές που ανθολογούν.

Παρά τα επαινετικά σχόλια κριτικών της εποχής της όπως ο Thomas Higginson, με τον οποίο η Dickinson διατηρούσε μακρά αλληλογραφία, η ίδια διακατεχόταν από αμφιθυμία σχετικά με τη σκοπιμότητα ή μη της δημοσίευσης των ποιημάτων της. Στις επιστολές της αναφέρεται συχνά σε αυτό το ζήτημα που την απασχολούσε για χρόνια. Ας μην ξεχνάμε βέβαια και τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι γυναίκες συγγραφείς εκείνη την εποχή, καθώς η εκδοτική τους παρουσία προσέκρουε συχνά σε παραδοσιακές αντιλήψεις για τις ικανότητες της γυναίκας στην έμπνευση και στη δημιουργία. Δεν είναι, άλλωστε, παρά στη δεκαετία του '80 που, στο πλαίσιο της άνθησης των φεμινιστικών σπουδών και υπό το πρίσμα της φεμινιστικής κριτικής της λογοτεχνίας, ομάδες μελετητριών και ακαδημαϊκών (Lissa Paul, Jane Tompkins κ.ά.), ανέδειξαν, μέσα από την 'επανάγνωση' και την 'επαναφορά', το έργο ξεχασμένων γυναικών συγγραφέων και ποιητριών και μίλησαν για μια 'γυναικεία λογοτεχνική ιστορία'.

Στις πολύ σημαντικές S. Gilbert & S. Gubar με το κλασικό έργο τους *The Mad Woman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth Century Literary Imagination*, καθώς και στην Alicia Ostriker που μελέτησε την εικονοποιία αμερικανίδων ποιητριών, αναφέρεται στην εμπειριστατωμένη και πλήρως κατατοπιστική εισαγωγική μελέτη της η επιμελήτρια Λιάνα Σακελλίου, όταν εξετάζει τις φεμινιστικές ερμηνείες του έργου της Dickinson. Η εν λόγω μελέτη που αριθμεί ενενήντα σελίδες, κατατοπίζει πλήρως τον αναγνώστη για την προσωπικότητα της Dickinson, τη ζωή της και τη σχέση της με τους φίλους και τους συγγενείς της και, βέβαια, το ποιητικό της σύμπαν. Εκείνο που καθιστά ιδιαίτερα χρήσιμη την εισαγωγική αυτή μελέτη είναι το γεγονός ότι αναφέρονται όλες οι εκδοχές που έχουν κατά καιρούς υποστηριχτεί για τη ζωή και το έργο της μεγάλης αυτής ποιήτριας, έστω και αν αυτές είναι αντιφατικές και πολύ διαφορετικές. Μέσα από την πληθώρα των μελετητών του έργου της, η Σακελλίου επιλέγει τις σημαντικότερες θέσεις και απόψεις για να συνθέσει την κριτική αποτίμηση του έργου της Dickinson (Duncan, Bloom, Miller, Aiken, Martin, Santos, για να αναφέρουμε μόνον ορισμένους σημαντικούς κριτικούς, των οποίων τις θέσεις παραθέτει η επιμελήτρια).

Τα ποιήματα που ανθολογούνται προέρχονται από όλες τις περιόδους της γραφής της Dickinson και δείχνουν την εξέλιξή της ως ποιήτριας. Ανθολογούνται, επίσης, ποιήματά της που δεν έχουν μεταφραστεί μέχρι σήμερα στα ελληνικά. Στο εκτενές τους σημείωμα «Μεταφράζοντας τα Ποιήματα της Εμιλι Ντίκινσον», οι μεταφράστριες καταθέτουν τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν, καθώς και τους τρόπους με τους οποίους έλυσαν τα προβλήματα που προέκυψαν. Επισημαίνουν ότι «η μετάφραση εξαρτάται από την ερμηνεία της ποίησης» (σ. 106) και στην περίπτωση της Dickinson η μεγαλύτερη δυσκολία ήταν η «πολιτισμική διερμηνεία», το πώς δηλαδή ο μεταφραστής «θα διαλέξει τα λόγια του για να μην είναι ξένα ούτε στον κόσμο της Ντίκινσον ούτε στον κόσμο του σύγχρονου Έλληνα αναγνώστη» (σ. 110).

Παρόλο που για πολλά χρόνια η Dickinson επέβαλε τον αυτοπεριορισμό της μέσα στους τέσσερις τοίχους του πατρικού της σπιτιού, η θεματική της ποίησής της είναι ευρεία και ο τρόπος γραφής της εντελώς ιδιαίτερος: αγνόηση των γραμματικών και συντακτικών κανόνων, αλλόκοτη χρήση των σημείων στίξης και ειδικά της παύλας, κεφαλαία αρχικά, δυσερμήνευτες λέξεις και αφθονία νεολογισμών, συνεχείς 'αποστροφές' προς τον αναγνώστη. Η Dickinson χρησιμοποιούσε τη γλώσσα με έναν δικό της τρόπο, πράγμα που μας κάνει να μιλάμε «για μία γλώσσα της Ντίκινσον» και έναν τρόπο γραφής που την φέρνει κοντά στη σχηματική ποίηση και στον επερχόμενο Μοντερνισμό. «Ο μεταφραστής έρχεται αντιμέτωπος και με τον κώδικα Ντίκινσον που δυσχεραίνει την προσπάθειά του», τονίζει η Λιάνα Σακελλίου στο (*proema*..). «Επειδή η μουσικότητα του έργου της βασίζεται κυρίως σε παρηχήσεις, το πρόβλημα δεν είναι η πολυσημία της ελληνικής αλλά η διατήρηση του ρυθμού και του ύφους, των φθόγγων και των ήχων που λειτουργούν ως μουσική υπόκρουση στις εικόνες που δημιουργεί η ποιήτρια» (ό.π.).

Ένα μεγάλο τμήμα του δεύτερου μέρους του τόμου περιλαμβάνει ένα αξιόλογο απάνθισμα των επιστολών της Dickinson (165 επιστολές), οι οποίες αποκαλύπτουν σημαντικές πτυχές της τέχνης και της προσωπικότητάς της. Υπάρχει γενικότερα μια εμφανής διάδραση ανάμεσα στα ποιήματα που φωτίζουν σημεία των επιστολών της αλλά και το αντίστροφο, καθώς οι επιστολές αναφέρονται συχνά στα ποιήματά της. Τις επιστολές μεταφράζει και σχολιάζει η Φρόσω Μαντά.

Στο σημείωμα «Μεταφράζοντας τις Επιστολές της Εμιλι Ντίκινσον», υπογραμμίζεται ότι οι επιστολές ανήκουν στο είδος των 'εκφραστικών κειμένων' και ο μεταφραστής οφείλει, με τη μέθοδο της 'ταύτισης' να υιοθετήσει την οπτική γωνία του συγγραφέα.

Στο τέλος του τόμου υπάρχει ειδικό κεφάλαιο με στοιχεία για τους παραλήπτες των επιστολών και γενικότερα για τα αναφερόμενα πρόσωπα, πράγμα ιδιαίτερα χρήσιμο, καθώς φωτίζει και το περιεχόμενό τους.

Το βιβλίο αυτό αποτελεί την πληρέστερη και πιο εμπειριστατωμένη έκδοση του έργου της Emily Dickinson που υπάρχει στην ελληνική γλώσσα μέχρι σήμερα. Σύμφωνα με τη Λιάνα Σακελλίου, το μεταφραστικό αυτό πόνημα αποτελεί μια προσπάθεια για την «καταχώρηση ταυτότητας της Αμερικανίδας ποιήτριας στην εντόπια γραμματεία, με συγκεκριμένη επιλογή ποιημάτων και επιστολών, με ανάπτυξη θεμάτων γύρω από τη μεταφραστική τους προσέγγιση όσο και με την επιδίωξη μιας ορθολογικής αντιμετώπισης της προσωπικότητας της Ντίκινσον μέσα στον πέπλο θαυμασμού και τις συνακόλουθες αμφιθυμίες, αλλοιώσεις, υπερβολές, παρανοήσεις που συνεπάγεται» (*poeta..*).

Βασιλική Λαλαγιάννη

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου